

Asia: VN/26856/2023

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle uudeksi alueidenkäyttölainsi

Lausunnonantajan lausunto. Lausuntopalautteen käsittelyn helpottamiseksi ympäristöministeriö pyytää, että lausunto jaotellaan lausuntopyynnössä ilmoitettujen väliotsikoiden mukaisesti.

Kommentit luvusta 1 Yleiset säännökset

ICOMOSin Suomen osasto ry on tutustunut hallituksen esitykseen koskien ehdotusta uudeksi alueidenkäyttölainsi. Yhdistys edistää kulttuuriperinnön, kulttuuriympäristöjen, rakennusperinnön ja arkeologisten kohteiden asiantuntevaa tutkimusta, suojelua ja säilyttämistä sekä konservointia ja restaurointia Suomessa sekä osana kansainvälistä yhteistyötä. ICOMOSin Suomen osasto ry kuuluu kansainväliseen, valtioista riippumattomaan kulttuuriperintöalan ICOMOS asiantuntijajärjestöön, jossa on yli 10 000 jäsentä 153 maassa. ICOMOS toimii Unescon asiantuntijajärjestönä maailmanperintökysymyksissä. Kommenttimme pyrkivät edistämään kulttuuriperinnön, kulttuuriympäristöjen, rakennusperinnön ja arkeologisten kohteiden asiantuntevaa vaalimista kaavoituksessa.

Pidämme tärkeänä luonnoksen yleistavoitetta turvata jokaisen osallistumismahdollisuus asioiden valmisteluun sekä turvata suunnittelun laatu ja vuorovaikutteisuus, asiantuntemuksen monipuolisuus sekä avoin tiedottaminen käsiteltävinä olevissa asioissa (1§). Tavoite ei ole kuitenkaan siirtynyt uusien säännösten muotoiluun, eivätkä nyt esitetyt muutokset tule perustelluiksi. Muutoksien vaikutuksia ei myöskään arvioida. Vaikuttavuuden ja osallistumisen heikentyminen, kansalaisyhteiskunnan osallistumismahdollisuuksien kaventaminen sekä jo aikaisemmin rakentamislainsäädätty mahdollisuuksien poistaminen muutoksenhaulta valitusmenettelyllä on huolestuttavaa hallinnon autoritäärisyyden vahvistamista. Kannustamme ministeriötä kehittämään tätä lakiluonnosta toteuttamaan asetettua tavoitetta ja vahvistamaan laissa demokratiaan elimellisesti sisältyviä vaikutusmahdollisuuksia, osallistumista sekä kansalaisten vapaaehtoistoiminnan vaikuttavuutta.

Kansalaisyhteiskunnalla on merkittävä rooli kestävän alueidenkäytön toteuttamisessa, ja toisaalta, alueidenkäyttölain määräysten tulisi toteuttaa kansalaisten perusoikeuksien toteutumisesta ja vaalia

ympäristön arvoja. Keskeisimmät perusoikeudet ovat vastuu ympäristöstä (PL 20§), oikeusturva (PL 21 §) ja osallistumisoikeus (PL 14 §). Alueidenkäyttölaitilla tulisi edistää kulttuuriympäristön säilyttämistä, osallistavaa päätöksentekoa ja kestävästä kehityksen periaatteita. Tässä ehdotuksessa rajoitetaan kansalaisten ja yhdistysten osallistumismahdollisuutta, ja siten typistetään olennaisesti ympäristöä koskevan päätöksenteon asiantuntemuksen monipuolisuutta.

Kansalaisten tulisi olla yhdenvertaisia perustuslain 6 §:n 1 momentin nojalla. Nyt maanomistajat saavat enemmän oikeuksia kuin muut kansalaiset. Lakiluonnoksessa esitetään maanomistajalle hallitusohjelman mukaisesti aloiteoikeutta tehdä omistamalleen maalle perusteltu aloite yleiskaavan tai asemakaavan laatimiseksi tai muuttamiseksi (90 §). Valitusoikeus asemakaavasta, joka laaditaan yleiskaavan ohjausvaikutuksesta poikkeamatta, supistuu koskemaan vain asianosaisia (114 §). Valitusoikeutta asemakaavasta rajoitetaan merkittävästi alueilla, joilla on voimassa yleiskaava, eli kaikissa kaupungeissa ja taajamissa.

Valitusoikeuksien rajaaminen heikentää kansalaisten osallistumismahdollisuuksia ja -oikeuksia, ja on ristiriidassa perustuslain ja ihmisoikeuksien kanssa. Rakentamislaki on jo supistanut purkamisluvan valitusoikeuden ja poistanut sen kokonaan yhteisöiltä. Tämä lakiluonnos ehdottaa, että ympäristön kulttuuriarvoja varjelevat yhteisöt eivät pääsisi enää valittamaan, elleivät ole osanneet valittaa yleiskaavavaiheessa. Osa ennen mainittua kokonaisuutta on, että yhteisöjen kaavavalituksen tekemisen edellytyksenä on pääsääntöisesti ehto, että he ovat muistuttaneet kaavan valmistelun aikana kaavaehdotuksesta.

Ehdotuksella mahdollistetaan myös sellaisia kaavahankkeita, jossa maanomistajan aloitteesta laaditaan yleiskaava, jossa rakennus- tai luonnonympäristön suojeluun liittyviä selvityksiä ohitetaan tai minimoidaan joko tarkoitushakuisesti tai osaamattomuutta, koska kaavan laatijan pätevyyttä ei ole säännelty. Sen jälkeen hyväksytään samalle alueelle yleiskaavan ohjausvaikutuksesta poikkeamatta asemakaava - jopa samanaikaisesti yleiskaavan kanssa (41 §) - josta yhteisöillä ei enää ole valitusoikeutta. Alueidenkäytön lakiesityksen luonnoksen muutokset yhdessä rakentamislain mukanaan tuomien huononnusten kanssa johtaa painopisteen muuttamiseen kohti maanomistajien valtaa. Tällä mahdollistetaan valitettavasti myös kaavoituksen yksipuolinen tietopohja, perusteeton purkaminen ja huonotasoinen rakentaminen.

Muutokset rajaavat radikaalisti osallistumista ja osallisuutta, ja tulevat vaikuttamaan laajasti eri puolilla maata. Entisessä maankäyttö- ja rakennuslaissa kaavoitusmonopoli siirrettiin kokonaisuudessaan kunnille, koska samassa yhteydessä taattiin kansalaisille ja yhdistyksille tarpeeksi laajasti säädetty vaikuttamismahdollisuus ja kontrollivoima. Kokonaisharkinta, joka liittyy kunnan kaavoitusmonopoliin, ja jota intressiä ja osaamista ei yksittäisellä maanomistajalla ole, jää toteutumatta.

Suomen valtio hyväksyi viime syksynä Davosin julistuksen, jonka tavoitteena on hyvä rakennuskulttuuri ja laadukas ympäristö. Suomi on allekirjoittanut Euroopan neuvoston Faron puiteyleissopimuksen kulttuuriperinnön merkityksestä yhteiskunnalle, mutta sitä ei mainita eikä lakiluonnos toteuta sen yhteiskunnallisia tavoitteita. Mitään muutakaan Euroopan neuvoston

laatimista ja Suomen ratifioimista asiaan liittyvistä sopimuksista, julistuksista tai suosituksista ei ole mainittu perusteluteksteissä alueidenkäyttöä ohjaavina periaatteina.

Kannatamme uusia säännöksiä koskien ilmastonmuutoksen ja luontokadon hillintää, varautumista ilmaston muutoksen riskeihin sekä luonnon monimuotoisuuden turvaamista. Yhdyskuntarakenteen tuottamisen ja ylläpidon sekä rakentamisen vaikutukset (säilyttäminen, purkaminen ja uudisrakentaminen) ovat niin ilmastomuutoksen ja luontokadon hillintään kuin jätteen syntymiseenkin oleellisia, ja tulisi huomioida kaikilta osiltaan lain muotoilussa.

Valtakunnallisten alueidenkäyttötavoitteiden ja kaavatasojen tulisi toimia samansuuntaisesti toisiaan tukien, ja rakennettu kulttuuriympäristö, kulttuurimaisema ja arkeologinen kulttuuriperintö tulisi ottaa huomioon kaikilla kaavatasoilla. Tämän ehdotuksen säännöksien ja rakentamislain uudistuksen viimeisimpien muutoksien yhteisvaikutuksina suunnittelujärjestelmän kokonaisuuden toimivuus rapautuu maakuntakaavan ohjausvaikutuksen kaventuessa, yleiskaavan merkityksen heikentyessä suhteessa asemakaavaaavoitukseen sekä asemakaavan merkityksen vähentyessä rakentamista ja rakennusten käyttötarkoituksen muutoksia ohjaavana instrumenttina. Ministeriön tulisi seurata MRL:n jakoon pohjautuvien lakien kokonaisuuden toimivuutta ja arvioida purkamisen sujuvoittamisen, kaavasuojelun heikentymisen, rakentamislain uusien lupakäytäntöjen ja luvista vapautettujen rakentamistapojen yhteis- ja kerrannaisvaikutuksia koskien erityyppisten kulttuuriympäristöjen suojelua (esimerkiksi historialliset puukaupungit, joista yksi on maailmanperintökohde).

Lakiluonnoksen termistö ei ole yhdenmukaista, mikä vaikeuttaa lakitekstin luonnosvaiheen ymmärrettävyyttä. Yhtäällä mainitaan rakennettu ympäristö ja sen arvot, toisaalla yksinomaan kulttuuriperintö tai maisema. Lain termistön tulisi olla asiantunteva, kattava ja mahdollisimman yksiselitteinen. Kulttuuriympäristöä koskevissa lainkohdissa käytettävien termien on selkeästi ja yksiselitteisesti katettava rakennettu kulttuuriympäristö, arkeologinen kulttuuriperintö ja kulttuurimaisema. Myöskään luonnoksen perusteluteksti ei ole yhdenmukainen varsinaisten lakipykälien kanssa.

Kommentit luvusta 2 Viranomaisten tehtävät

Luonnostekstissä mainitaan eri virastoja satunnaisesti, esim. Elinvoimakeskus, Lupa- ja valvontavirasto, Metsäkeskus ja Suomen ympäristökeskus. Museovirastoa ei mainita kertaakaan. Museolaki nimeää aluevastuumuseot asiantuntijaorganisaatioiksi viranomaistyössä, mutta tämä tehtävä ei ole siirtynyt kattavasti lakiehdotukseen. Kannustamme lakitekstin selkiyttämistä tältä osin

.

Maakuntaliiton ja kunnan tehtäviä kuvattaessa (15§ ja 16§) todetaan heidän tehtäväkseen huolehtia rakennetun ympäristön sekä kulttuuri- ja luonnonympäristön tilan ja kehityksen seurannasta alueellaan. Maakuntaliitoilla on vahvaa kokemusta ja osaamista kulttuuriympäristöjen asiantuntijana, ja liittojen tehtäviin tulisi sisällyttää velvoite rakennussuojelun edistämisestä.

Kommentit luvusta 3 Valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet

Maailmanperinnöstä on pitkä selostus perusteluosiossa (kohta 2.1.16), mutta ei mainintaa itse lakitekstissä. Ministeriön luonnoksena esittelemän Maailmanperintökohteet kaavoituksessa-säännöksen mukaan kaavaa laadittaessa olisi varmistettava, että maailmanperintökohteen erityinen yleismaailmallinen arvo säilyy ja pyrittävä arvon vahvistamiseen, jos arvo on heikentynyt.

Pidämme välttämättömänä Maailmanperintökohteita kaavoituksessa käsitelleen pykälän sisällyttämistä ko. lakiin, jotta Suomen maailmanperintökohteita, niiden suoja- ja näkymäalueita koskeva alue- ja hankesuunnittelun tietopohja, suunnitelmat ja asemakaavat sekä niihin liittyvä päätöksenteko saataisiin paremmin vastaamaan maamme ratifioiman maailmanperintösopimuksen laatuvaatimuksia. Alueidenkäyttölaissa olisi tarpeen täsmentää, mitä kohteiden yleismaailmallisten erityisarvojen säilyttämisvelvoite tarkoittaa kaavaa varten laadittavien selvitysten riittävyyden sekä kaavaa koskevien tavoitteiden ja vaatimusten yhteensovittamisen kannalta. Perustelutekstissä tulisi avata miten tulkitaan kunkin kohteen yleismaailmallisen arvon kriteerit ja niitä kannattelevat kohteen ominaispiirteet, jotka tulee suojella. Kohteen rajauksen, suojavyöhykkeen, näkymäalueiden ja toiminnallisen kokonaisuuden vaikutuksia kaavoitukseen olisi myös tarpeen käsitellä perustelutekstissä tai erillisessä raportissa avustamaan kohteiden kaavoitusta ja tarvittavaa taustaineistoa.

Valtakunnallisesti arvokkaan kulttuuriperinnön kokonaisuus perustuu viranomaisten laatimiin valtakunnallisiin inventointeihin, jotka koskevat valtakunnallisesti arvokkaita maisema-alueita, valtakunnallisesti merkittäviä rakennettuja kulttuuriympäristöjä ja valtakunnallisesti merkittäviä arkeologisia kohteita. Inventoinnit ovat valitettavan usein vanhentuneita ja puutteellisia sekä kohteiden että arvottamisen osalta, samoin useat maakunnallisesti arvokkaiden rakennusperintökohteiden luettelot ja kulttuuriympäristöohjelmat. Tämän tietopohjan ajantasaisuuden arviointi on aiheellista. Lain perustelutekstissä tulisi tähdentää valtakunnallisten ja maakunnallisten arvotusten inventointien ja kohdeluetteloiden ajantasaisuutta, mikä loisi kulttuuriympäristöä tunnistavalla ja vaalivalle yhdyskuntasuunnittelulle validin perustan. On tärkeää myös määritellä selkeämmin, minkälaisia velvoitteita suojeluun RKY-inventoinnit asettavat. Samalla tarvitaan vahvempi panostaminen suojelun seurantaan ja mahdollisiin sanktioihin.

Kommentit luvusta 4 Maakuntakaava

Maakuntakaava on ollut suunnittelujärjestelmässä se työkalu, jolla on voitu laajemman tarkastelukulman avulla sovittaa ennakoivasti yhteen maankäytön eri intressejä ja valtakunnalliset alueidenkäyttötavoitteet turvaten myös kulttuuriympäristön huomioimista. Lakiehdotuksessa maakuntakaavan sisältövaatimuksia sekä sen oikeus- ja ohjausvaikutusta heikennetään oleellisesti. Hallituksen esityksessä on poistettu viranomaisten maakuntakaavaa koskeva edistämisvelvollisuus. Muutos tulisi poistaa.

Perusteluosiossa esitetään, että maakuntakaavan suojelumääräykset voisivat olla määräaikaista, jolloin ne raukeavat tietyn ajan kuluessa ilman kaavan uudistamista. Tämä viittaus toimii vastoin koko suojelun logiikkaa ja vaikeuttaa kaavan tulkintaa ja toteutumista, ja se tulee poistaa.

§ 27, jolla säädetään yleiskaavan voivan poiketa maakuntakaavasta, jää vaille tarkennusta poikkeamisen hyväksyttävistä perusteista. Yleiskaavoituksen yhteydessä ei ole samanlaisia edellytyksiä arvioida luotettavasti kohteiden maakunnallisia suojeluarvoja kuin maakuntakaavan laadinnassa.

Kommentit luvusta 5 Yleiskaava

Lakiesityksessä on ehdotettu, että laadittava yleiskaava voi ohjata samanaikaisesti laadittavaa asemakaavaa, eikä voimassa oleva yleiskaava kuten nyt. Tämä ei edellyttäisi edes vanhentunutta yleiskaavaa – joka käsitteenä onkin tulkinnanvarainen. Pykälä mahdollistaa voimassa olevan yleiskaavan huomiotta jättämisen minkä tahansa asemakaavamuutoksen yhteydessä heikentäen kaavatasojen strategista hierarkkisuutta sekä yleiskaavan asemaa ja sitovuutta. Uudistus saattaa heikentää kaavoitusta palvelevien selvitysten laatua ja kokonaisharkintaa.

Lakiesityksessä esitetään, että kaavan suojelumääräykset voisivat olla määräaikaista, jolloin ne raukeavat tietyn ajan kuluessa ilman kaavan uudistamista. Tämä viittaus toimii vastoin koko suojelun logiikkaa ja vaikeuttaa kaavan tulkintaa ja toteutumista, ja se tulee poistaa.

Lakiehdotuksessa esitetään mahdollisuus laatia ja hyväksyä yleis- ja asemakaava yhtäaikaista (41 §). Kulttuuriympäristön selvityksiin tai suojeluun liittyvät ristiriidat ovat yleensä eri kaavatasoilla erityyppisiä. Kaavan tarkkuus vaikuttaa myös tarvittaviin selvityksiin ja suojelumääräysten muotoiluun niiden pohjalta, ts. kumpaankin kaavatasoon tarvitaan oma tietopohjansa ja tarkastelukulmansa. Lisäksi lakiluonnoksessa esitetään, että jos yleiskaava on vanhentunut, asemakaava voidaan perustellusta syystä laatia poiketen sisällöltään 38 §:n 1 momentissa säädetystä. Enää ei edellytettäisi, että asemakaavan on sopeuduttava yleiskaavan kokonaisuuteen. Nämä lisäykset heikentävät merkittävästi yleiskaavan asemaa alueidenkäytön pitkäjänteisenä ohjausvälineenä ja keskeisenä rakennetun kulttuuriympäristön suojelun instrumenttina.

Kommentit luvusta 6 Asemakaava

Asemakaavoituksen sääntelyssä tulisi vahvistaa rakennetun ympäristön ja historiallisesti merkittävien kohteiden suojelua. Tämä edellyttää rakennettua kulttuuriympäristöä koskevia asiantuntevia ja ajankohtaisia selvityksiä.

Osallisuuden rajoittaminen ja asemakaavan ohjausvaikutuksen väheneminen vaikuttavat asemaselvityksien tasoon. Kun yksityistahojen aloiteoikeutta vahvistetaan, tämä voi johtaa

asemakaavan päivittämiseen yksityisen toimijan tarpeiden mukaan. Jos yleiskaavassa päädytään osallisen näkökulmasta huonoon ratkaisuun, asemakaavan sisältöön ei voi enää vaikuttaa. Kunnan päätökseen, jolla asemakaavan on todettu olevan ajanmukainen, ei saa hakea valittamalla muutosta. Pidämme näitä muutoksia huonoina, ja esitämme niiden poistamista.

ICOMOSin Suomen osasto yhtyy Suomen Arkkitehtiliiton ehdotukseen selvittää rakennuskieltoajan riittävyttä arvokkaita rakennettuja ympäristöjä käsittelevissä asemakaavoissa.

Kommentit luvusta 7 Vähittäiskaupan suuryksiköitä koskevat erityiset säännökset

Vastustamme laissa esitettyä poikkeamista, jossa vähittäiskaupan suuryksikkö voidaan sijoittaa mielivaltaisesti tutkimatta eri mittakaavoissa lähtökohtia, saavutettavuutta ja kerrannaisvaikutuksia muun muassa mm. suojeltujen taajamien toimivuuteen, eheyteen ja vaalimiseen. Tämä ei tue kestävästä maankäytöstä.

Kommentit luvusta 8 Tuulivoimarakentamista koskevat erityiset säännökset

ICOMOSin Suomen osaston saamien kansainvälisten ja kansallisten yhteydenottojen perusteella Suomen maailmanperintökohteisiin liittyvässä kaavoituksessa on ongelmia tunnistaa tuulivoimarakentamisen vaikutuksia suojeltuun kulttuurimaisemaan ja maailmanperintökohteen arvoihin. Lainsäädännöllä tulisi vahvistaa kulttuuriympäristöihin sijoittuvaa / näkyvää tuulivoimarakentamista koskevaa ohjausta ja sääntelyä.

Kommentit luvusta 9 Aurinkovoimarakentamista koskevat erityiset säännökset

Lainsäädännöllä tulisi vahvistaa kulttuuriympäristöihin sijoittuvaa / näkyvää aurinkovoimarakentamista koskevaa ohjausta.

Kommentit luvusta 10 Ranta-alueita koskevat erityiset säännökset

Maanomistajan huolehtiessa ranta-asemakaavan laatimisesta tulee hankkeessa huomioida kulttuuriperinnön kohteet kuten muissakin kaavahankkeissa. Kaavoitukseen liittyvien selvitystarpeiden tulee olla tiedossa kaavaa laadittaessa. Lailla tulee varmistaa myös kaavaselvityksien laadukkuus ja asiantuntemus - tarvittaessa myös rannikkojen ja vedenalaisen kulttuuriperinnön osalta.

Kommentit luvusta 11 Kaavoitusmenettely ja vaikutusten selvittäminen kaavaa laadittaessa

-

Kommentit luvusta 12 Asemakaavan ja yleiskaavan laatimisaloite ja asemakaavan ja yleiskaavan laatiminen yhteistyössä

Määräysten muotoilussa olisi tarpeen varmistaa kaavamuutoksen hakijan tilaamat taustaselvitykset ja kaavojen vaikutustenarvioinnit sisältävät myös rakennetun kulttuuriympäristön, rakennusperinnön ja arkeologian asiantuntevat tarkastelut.

Yksityisten maanomistajien kaava-aloitteet voivat johtaa yhdyskuntarakenteen tarpeettomaan pirstoutumiseen. Yhdyskuntarakenteen eheys on keskeistä kestävyysnäkökulmasta. Tämän takia on tärkeää, että kunta ohjaa kaavaehdotuksen laatimista ja voi asettaa sille tavoitteita ja ehtoja.

Tieto kunnalle tehtyjen maanomistajakaavojen aloitteista tulee tehdä julkiseksi.

Koementit luvusta 13 Merialuesuunnittelu

-

Kommentit luvusta 14 Kansallinen kaupunkipuisto

-

Kommentit luvusta 15 Valtion rajat ylittävät ympäristövaikutukset

-

Kommentit luvusta 16 Pakkokeinot ja seuraamukset

-

Kommentit luvusta 17 Kaavan ja muun päätöksen tiedoksianto koskevat säännökset

-

Kommentit luvusta 18 Muutoksenhaku

Perustuslain mukaan vastuu kulttuuriympäristöstä kuuluu kaikille. Tämän tulee olla lakiuudistuksen lähtökohtana. Julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon. Nyt lakiehdotuksen säännökset eivät edistä kansalaisten yhdenvertaisuutta. Kaikilla kuntalaisilla tulee olla yhdenvertainen valitusoikeus, koska se on tärkeä osa kansalaisen perustuslaillisia oikeuksia vaikuttaa oman ympäristönsä kehitykseen.

Suomen ratifioimat kansainväliset sopimukset korostavat kansalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia. Euroopan neuvoston Faron puiteyleissopimus kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä (SopS 50/2018) korostaa kaikkien kansalaisten ja yhteisöjen

mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa kulttuuriperintöä koskeviin asioihin. Myös Århusin yleissopimuksessa (SopS 121–122/2004) mukana olevien valtioiden tulee ympäristöä koskevissa asioissa taata kansalaisilleen oikeus saada tietoa ja osallistua päätöksentekoon sekä vireillepano- ja muutoksenhakuoikeus. Viittaamme myös julkaisuun Ympäristöministeriön raportteja 10/2016.

Ehdotetut muutokset yhdistysten valitusmenettelyihin kaventavat kansalaisyhteiskunnan vaikutusmahdollisuuksia kaavahankkeissa ja yksittäisten kulttuuriympäristötoimijoiden ja asiantuntijoiden vaikutusmahdollisuuksia ristiriitatilanteissa. Kuntalaisten osallistumista, valittamisoikeutta, asemakaavan hyväksymistä koskevassa päätöksessä ei tulisi rajata niihin, joita asia koskee vain välittömästi. Lakiluonnoksen 1§:ssä ”Lain yleisenä tavoitteena korostetaan myös jokaisen mahdollisuutta tasa-arvoiseen osallistumiseen ja vaikuttamiseen elinympäristöään koskevaan suunnitteluun ja päätöksentekoon. Kulttuuriperintö kuuluu kaikille.

Valitusoikeus (114§) on poikkeuksineen sekava kokonaisuus, josta osallisten on vaikea saada selkoa. Yleiskaava-alueelle laaditun asemakaavan hyväksymisestä eivät saa valittaa kaikki kuntalaiset vaan vain he, joiden oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös vaikuttaa. Sen sijaan yleiskaavoittamattomasta tai yleiskaavasta poikkeavasta asemakaavasta saavat valittaa ne, joilla kuntalain 137§ mukaan on valitusoikeus. Tämä sisältää myös kuntalaiset, eli yleisempi muutoksenhakuoikeus on rajattu tilanteisiin, joissa ei poiketa yleiskaavan ohjausvaikutuksesta. Kansalaisen kannalta ei ole selkeää määrätä, että asemakaavasta valittaminen riippuu siitä, onko alueella jo yleiskaava vai ei.

114 §:ssä esitetään, että valitusoikeus asemakaavan hyväksymistä koskevasta päätöksestä on niillä paikallisella tai alueellisella rekisteröidyillä yhteisöllä toimialaansa kuuluvissa asioissa toimialueellaan, jos yhteisö on tehnyt muistutuksen kaavaehdotuksesta, mutta valitusoikeus on aina, jos asemakaavaehdotusta on muutettu yhteisölle epäedullisempaan suuntaan nähtävillä oloajan jälkeen. Kansalaisten tai yhdistysten resurssit ovat niukat ja niiden on mahdotonta seurata kaavoitustoimintaa, jos kaavoituksesta tiedottamista heikennetään. Usein vasta julkisuudessa käyty keskustelu havahduttaa kansalaiset tai yhdistykset toimimaan. Esitetty muutos on kohtuuton ja se tulee poistaa laista. Poikkeuksissa todettu muotoilu ”yhteisölle epäedullisempaan suuntaan” on vaikeatulkintainen ja epäselvä järjestöjen valitusoikeiden näkökulmasta.

Eesityksen mukaan vireille tulosta ilmoittaminen voitaisiin jatkossa yhdistää osallistumis- ja arviointisuunnitelman julkaisemiseen ja valmisteluvaiheen nähtävillä oloon. Silloin suunnitelma on usein jo hyvin pitkällä. Osallistuminen on pelkästään tiedon vastaanottamista. Tämä on ristiriidassa lain laatuvaatimusten kanssa, jotka ovat korostaneet osallistumisen vahvistamista riittävän varhaisessa vaiheessa.

Osallistumissuunnitelmissa on tarpeen kaikkien osallisten tunnistaminen. Paikallisen tason resursseja ja vuorovaikutuksen kohteita kaavaprosesseissa ovat maanomistajien lisäksi kansalaiset ja yhdistykset. Heidän kontrollimahdollisuutensa omaan elinympäristöön tulee varmistaa

kaavaprosesseissa ja niihin liittyvissä arviointimenettelyissä. Osallistumisen vahvistaminen edellyttää myös digitaalisten työkalujen käyttöä vuorovaikutuksen välineenä.

Jopa perusteluteksti tunnistaa säännösten kyseenalaisuuden ja poikkeavuuden demokraattisesta hallintotavasta:

- ”Ympäristö- ja hallinto-oikeudellisen järjestelmän kannalta on huomattava, että vastaavaa valitusoikeuden kytkemistä suunnitelmasta tai jonkin (lupa)päätösehdotuksesta tehtyyn muistutukseen ei ole käytössä Suomen lainsäädännössä. Ehdotettu säännös muodostaisi siten poikkeuksen yleisestä systematiikasta.” (s. 144).
- ”Asemakaavaa koskevan valitusoikeuden ehdotetulla rajauksella on merkitystä ympäristöperusoikeuden kannalta. Yleiskaavan alueella laadittavan asemakaavan valitusoikeutta ehdotetaan rajattavaksi lain 114 §:n mukaisesti siten, että valitusoikeus olisi vain niillä, joiden oikeuteen, velvollisuuteen tai etuun päätös välittömästi vaikuttaa. Tämä merkitsee, että kunnan jäsen menettää näissä tapauksissa kuntalakiin perustuvan valitusoikeutensa. Sääntelyä on arvioitava paitsi perustuslain 121 §:n 1 momentin mukaisen kunnan asukkaiden itsehallinnon kannalta myös perustuslain 20 §:n 2 momentin mukaista elinympäristöä koskevan vaikuttamismahdollisuuden kannalta. Viimeksi mainitun osalta perustuslakivaliokunta on maankäyttö- ja rakennuslakia säädettäessä pitänyt tärkeänä, että muutoksenhakuoikeus säilyy laajana (PeVL 38/1998 vp, s. 2/II).” (s 160).

Vastustamme muutoksenhakuoikeuteen tehtyjä heikennyksiä ja esitämme valitusoikeuden palauttamista voimassa olevan lain mukaiseksi. Kaavakäsittely tulee olla avointa ja kuntalaisille tulee taata mahdollisuus tulla kuulluksi mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Kommentit luvusta 19 Kaavan ja muun päätöksen tiedoksiantoa j voimaantuloa koskevat säännökset

-

Kommentti luvusta 20 Erinäiset säännökset

-

Kommentit luvusta 21 Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

-

Kommentit alueidenkäyttölain muuttamisesta (liitelaki, nimike muuttuu laiksi kaavojen toteuttamislaki)

-

Kommentit rakentamislain muuttamisesta

-

Luonnos uudeksi alueidenkäyttöasetukseksi viimeistellään ja siitä pyydetään lausunnot syksyllä 2025. Jos haluatte jo nyt antaa siitä kommentteja niin voitte tehdä sen tässä.

-

Lehtimäki Marianne
ICOMOSin Suomen osasto ry - Marianne Lehtimäki, puheenjohtaja,
ICOMOSin Suomen osasto ry